

Nr 108.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52 till ersättningar till de förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo.

(1:a avd.)

I propositionen nr 86 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 22 februari 1952, föreslagit riksdagen att till Ersättningar till de förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52 anvisa ett reservationsanslag av 370 000 kronor.

I början av december 1941 befann sig det svenska motorfartyget Ningpo utanför Hongkong. Under dagarna 11—15 samma månad blev fartyget på order av de brittiska myndigheterna, vilka befarade att fartyget skulle falla i japanernas händer, utsatt för beskjutning och andra åtgärder med påföljd att fartyget gick under. Den 15 december 1941 avmönstrades besättningen i Hongkong. I slutet av samma månad erövrades Hongkong av japanerna. Förhållandena blevo genom krigshändelserna sådana, att besättningen icke kunde återvända hem utan tvingades att uppehålla sig först i Hongkong och fr. o. m. maj 1942 i Shanghai. Resultatlösa försök gjordes att anordna hemresa för besättningen. Denna lyckades ej heller erhålla arbetsanställning under vistelsen i Hongkong och Shanghai. Först efter andra världskrigets slut — eller hösten 1945 — kunde hemfärden anträdas.

Framställningar ha gjorts, att gottgörelse av statsmedel måtte beredas besättningen för den skada, som för tiden från den 15 juni 1942 i ekonomiska och andra hänseenden åsamkats besättningen på grund av vistelsen i Shanghai. Det begärda beloppet är ca en miljon kronor.

Rederiet har genom utrikesdepartementet hänvänt sig till engelska staten med förfrågan om ersättning kunde erhållas för de kostnader, som förorsakats i anledning av Ningpos sänkning. Svaret blev nekande. Enligt engelsk praxis utbetalades icke ersättning i sådana fall. Krav om ersättning torde icke, framhåller departementschefen, kunna riktas mot japanska staten, eftersom de japanska myndigheterna i Shanghai ej hindrat besättningens hemsändande.

Departementschefen har beträffande frågan, i vilka avseenden anspråk på ersättning kunna riktas mot rederiet, anfört följande.

»Genom arbetsdomstolens dom den 20 juni 1951 i anledning av ersättningsstalan av en av besättningsmännen å Ningpo får anses fastslaget, att

Ningpo gick under till följd av sådan händelse, varom i 6 och 41 §§ sjömanslagen förmåles, och att besättningens tjänsteavtal på grund därav upphörde att gälla den 15 december 1941.

Av utredningen framgår att besättningen erhållit hyra för tiden till den 15 juni 1942. Rederiet har följaktligen fullgjort sin förpliktelse enligt 41 § andra stycket sjömanslagen samt enligt den särskilda överenskommelsen mellan redare- och sjöfolksorganisationerna av den 5 december 1940.

Vidare har, då besättningen hösten 1945 lämnade Shanghai för att återvända till hemlandet, hyra utbetalats under hemfärden. Utbetalningen grundade sig uppenbarligen på stadgandet i 41 § tredje stycket sjömanslagen, enligt vilket det åligger redaren att, då sjömans tjänsteavtal till följd av fartygets förolyckande upphör i utlandet, till denne betala hyra under hemresan. Den frågan uppkommer emellertid huruvida rederiet fullgjort hela sin skyldighet enligt detta stadgande. Avgörande härför är, huru begreppet »hemresa» skall tolkas. En mycket vidsträckt tolkning skulle kunna leda till den ståndpunkten, att besättningen på Ningpo rätteligen skulle haft hyra från rederiet under hela vistelsen i Shanghai. Eftersom enda anledningen till att hemfärden icke påbörjades tidigare än hösten 1945 var att rese-lägenhet icke kunde anskaffas, skulle nämligen kunna göras gällande att besättningen hela tiden befann sig under hemresa. Denna fråga har icke hänskjutits till domstols avgörande. Ej heller i annat sammanhang har svensk domstol prövat ett spörsmål av denna art. Däremot har en liknande fråga prövats av såväl dansk som finsk domstol, som därvid haft att tillämpa stadgande av motsvarande innebörd. I båda fallen ansågs att hyra borde utgå — utöver den tid som använts för själva resan — för tid som åtgått för nödvändiga förberedelser för resan men däremot icke för tid, som hänfört sig till andra dröjsmål och avbrott i resan, vilka icke förorsakats av redaren. Det torde ej vara skäl antaga, att svensk domstol skulle löst frågan på annat sätt. Vad angår den nödvändiga förberedelsetiden kan det knappast göras gällande att denna skulle sträcka sig utöver sex månader. Det torde därför vara utsiktslöst för besättningen på Ningpo att under återopande av 41 § tredje stycket sjömanslagen kräva rederiet på hyra också för tiden från den 15 juni 1942 till dagen för anträdandet av hemresan.»

Departementschefen har framhållit, att staten i fall som avses med 6 och 41 §§ sjömanslagen icke har ersättningsskyldighet gentemot besättningen i annan mån än att staten skall bestrida kostnaderna för hemresa och underhåll under resan. Besättningen på Ningpo har kommit i åtnjutande av denna förmån, vilken motsvarats av en sammanlagd kostnad av 47 875 kronor 76 öre. Därjämte ha av statsmedel utbetalats tillhopa 244 742 kronor 87 öre till kostnader för underhåll, sjukvård och kläder m. m.

Den lämnade redogörelsen ger, framhåller departementschefen vidare, vid handen, att besättningen saknar juridisk möjlighet att erhålla gottgörelse utöver den redan erhållna.

Departementschefen har härefter till behandling upptagit frågan om staten med hänsyn till de särskilda omständigheter, som föreligga beträffande besättningen å Ningpo, ur billighets- och skälighetssynpunkt bör lämna ytterligare ekonomiskt bistånd till besättningen.

Vid prövningen av denna fråga bör, enligt departementschefens mening, en viss betydelse tillmätas den omständigheten, att Ningpo förläste under en resa som var föranledd av ett befraktningsavtal mellan rederiet och staten. Detta avtal avsåg att tillförsäkra vårt land ett tillskott av viktiga och till följd av avspärrningen under kriget svåråtkomliga varor. De förhållanden, varunder besättningen levde under tvångsuppehållet i Hongkong och Shanghai, inneburo vidare stora lidanden i såväl psykiskt som fysiskt avseende. Arbete kunde icke erhållas och umbärandena voro svåra; klimatet var påfrestande och besättningen hade föga kraft att motstå sjukdomar. Krigsförhållandena medförde bombanfall och gerillastrider. Tre medlemmar bragtes om livet av krigsplundrare och tre andra dukade under i olika sjukdomar.

Det vill synas som om händelsen med Ningpo och dess besättning vore ensam i sitt slag i den svenska sjöfarten under det andra världskriget. Visserligen vistades i Shanghai under kriget — förutom besättningen å Ningpo — ytterligare ett antal svenska sjömän, men bakom dessa sjömäns vistelse därstädes lågo ej samma betingelser som i fråga om Ningpos besättning. Några framställningar om ersättning ha ej av vederbörande riktats mot staten.

Krigsförsäkringsnämnden har i utlåtande över framställningarna från Ningpos besättning ansett det vara behjärtansvärt att skälig ersättning utbetalades till besättningen för de svåra umbäranden och lidanden den åsamkats. Jämväl kommerskollegium har förordat, att ersättning beredes. För egen del är departementschefen också av den mening, att staten bör bispunga besättningen, som till följd av krigshandling utsatts för osedvanligt stora påfrestningar.

Om ersättningens storlek ha meningarna gått starkt isär. Krigsförsäkringsnämnden anser, att ersättningen icke bör beräknas med utgångspunkt från besättningens förlorade arbetsförtjänst under vistelsen i Shanghai. Nämnden har med analog tillämpning av bestämmelserna i lagen den 11 juli 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer funnit sig böra tillstyrka en ersättning om cirka 140 000 kronor, varifrån dock skulle avgå vissa belopp. Kommerskollegium har med bestämmelserna i norsk lag såsom förebild förordat en ersättning å ca 250 000 kronor.

I likhet med krigsförsäkringsnämnden har departementschefen funnit det icke lämpligt att anse ersättningen såsom en gottgörelse för mistade avlöningsförmåner. Departementschefen har förordat, att — efter mönster av dansk lag i ämnet — ersättningen utformas såsom en gottgörelse för det lidande och den psykiska skada, som åsamkats genom det nödtvungna uppehållet i Shanghai.

Besättningens vistelse i Shanghai omfattade, vad angår den tid som här kan komma i fråga, ca 180 veckor. Enligt den danska lagen utgick ersättning med 106 kronor i veckan till sjöman, som påtvingats sådan vistelse som besättningen å Ningpo måste underkasta sig. Med tillämpning av dessa grunder skulle de tjugufyra medlemmar av besättningen, vilka nådde hemlandet, erhålla envar i runt tal 19 000 kronor. Beträffande de besättningsmän, som vid tiden för vistelsen i Shanghai icke hade försörjningsplikt, bör emellertid, enligt departementschefens mening, ersättningen, liksom skett i den danska lagen, maximeras till 10 000 kronor. Med hjälp av de ombordanställdas organisationer har verkställts utredning i fråga om besättningsmännens försörjningsplikt under Shanghaivistelsen mot hemmavarande anhöriga. Enligt denna utredning, vilken på grund av omständigheterna icke kunnat bli helt tillförlitlig, skulle tio av de återkomna besättningsmännen haft sådan försörjningsplikt. Till envar av dem bör således utgå 19 000 kronor, vilket för alla tio utgör tillhoppa 190 000 kronor. De övriga fjorton böra i enlighet med förut angivna grunder erhålla en var 10 000 kronor, eller således sammanlagt 140 000 kronor.

Beträffande de efterlevande, mot vilka de av krigsplundrare dödade tre medlemmarna av besättningen hade försörjningsplikt, må erinras, att Kungl. Maj:t den 11 september 1942 — med stöd av 3 § förordningen den 13 april 1940 (nr 213) om ersättning av statsmedel i vissa fall för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsåtgärd — beslutat att de efterlevande skulle erhålla ersättning av statsmedel. Härefter tillerkändes de efterlevande till var och en av ifrågavarande tre medlemmar genom beslut av riksförsäkringsanstalten ett engångsbelopp av 9 000 kronor, eller alltså tillhoppa 27 000 kronor. Därjämte ha de efterlevande till två av nämnda medlemmar tillerkänts årliga livräntor å 1 200 och 1 320 kronor. Enligt departementschefens mening bör ytterligare gottgörelse av statsmedel icke utgå i dessa fall.

Tre medlemmar av besättningen avledo i Shanghai i olika sjukdomar. Två av dessa efterlämnade icke anhöriga, mot vilka försörjningsplikt förelåg. Ersättningar böra därför enligt departementschefen icke här ifrågakomma. Den tredje av de avlidna efterlämnade hustru och två minderåriga barn. Till änkan utgår en årlig pension från Broströmrederiernas pensionskassa Posteritas med ca 3 100 kronor, varjämte det rederi, som ägde Ningpo, utbetalar dyrtidstillägg å pensionen med 35 procent. Departementschefen har förordnat, att änkan erhåller 19 000 kronor, eller samma belopp som de försörjningspliktiga medlemmarna av besättningen.

Om riksdagen bifaller vad departementschefen tillstyrkt, skulle i ersättning utgå (190 000 + 140 000 + 19 000 =) 349 000 kronor. Såväl sökandena som remissmyndigheterna ha förutsatt, att ersättningen utanordnas från krigsförsäkringsnämndens överskottsmedel. Frågan om dispositionen av dessa medel prövas för närvarande inom handelsdepartementet och departementschefen avser att senare i annat sammanhang framlägga förslag i ämnet. Departementschefen har nu i stället förordnat, att ersättningsbelopp

pet anvisas över anslag å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. Svårigheter ha mött att vinna full klarhet beträffande ersättningskravens omfattning m. m. i alla de enskilda fallen. Kungl. Maj:t förutsättes därför erhålla rätt att — med iakttagande av förut angivna huvudlinjer — vidtaga nödiga justeringar med avseende å de uppkommande ersättningsfallen. Med hänsyn härtill föreslås anslaget, som bör anvisas såsom reservationsanslag, skola upptagas med ett belopp av 370 000 kronor.

Slutligen har framhållits, att Kungl. Maj:t, i anledning av riksdagens skrivelse nr 113/1951, den 8 juni 1951 uppdrog å 1946 års sjömanskommitté att utreda frågan om införandet av bestämmelser, vilka möjliggöra eftergift av belopp, erhållet såsom ekonomiskt bistånd från svensk utlandsmyndighet, enligt de jämlikt lagen om fattigvården gällande grunderna för prövning av återkrav av fattigvård. Med skrivelse den 7 februari 1952 har sjömanskommittén inkommit med förslag i ämnet. Förslaget har ännu ej slutbehandlats. Frågan om återkrav från statens sida av de belopp, för vilka medlemmarna av besättningen kunna vara återbetalningsskyldiga, har förutsatts få prövas i samband med den vidare behandlingen av kommitténs förslag.

Utskottet. Den av departementschefen lämnade redogörelsen ger vid handen, att Ningpos besättning saknar juridisk möjlighet att erhålla gottgörelse utöver den redan erhållna. Med hänsyn emellertid till de alldeles särskilda omständigheter, som föreligga i detta fall, anser utskottet, att staten bör ur billighets- och skälighetssynpunkt lämna besättningen ytterligare ekonomiskt bistånd. Utskottet vill därför biträda departementschefens av krigsförsäkringsnämnden och kommerskollegium tillstyrkta förslag härutinnan.

Beträffande ersättningarnas storlek föreligga divergerande meningar. Utskottet har vid bedömande av denna fråga funnit de övervägande skälen onekligen tala för den uppfattningen, att — efter mönster av den danska »Lov om visse søfarendes Ret til Afregning med Statskassen m. m.» — ersättningen bör utformas såsom en gottgörelse för det lidande och den psykiska skada, som åsamkats genom det nödtvungna uppehållet i Shanghai. Utskottet kan alltså jämväl i denna del biträda departementschefens förslag. Det med tillämpning av angivna grunder föreslagna sättet för uträkning av ersättningsbeloppen synes även kunna godtagas. Utskottet anser sig vidare böra tillstyrka, att medel för bestridande av ersättningarna, vilka, inberäknat visst belopp för oförutsedda utgifter, uppskattats till 370 000 kronor, anvisas över anslag å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Ersättningar till de förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 370 000 kronor.

Stockholm den 29 april 1952.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Iwar Anderson, Näsgård, Ohlon, fröken Andersson, herrar Leander, Gillström, Eric Ericson, Pålsson, Näsström, Sundelin, Hesselbom, Ragnar Persson, Lundgren, Edvin Thun och Bergman; samt

från a n d r a kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Bergström, Svensson i Grönvik, Mårtensson i Uddevalla, Wallentheim, Svensson i Ljungskile, Rubbestad, Staxång, Bergstrand, Åkerström, fröken Elmén, herrar Persson i Växjö och Nihlfors.